

Att höra och säga det handlingspåbjudande – del 3 Om framväxten av ett lokalt språkbruk

av Bengt-Åke Wennberg

Vill man åstadkomma handlingspåbjudande resonemang inom en grupp, verksamhet, organisation eller samhälle så krävs att själva språkandet förändras. Man kan inte fortsätta att prata mörkblått och ljusblått. Samtalen måste fördjupas så att de också behandlar det gula fältet. Skälet är enkelt. Kommunikationen måste anpassas till de faktiska förhållandena och de människor som samverkar.

Detta innebär att man medan samtalet pågår behöver kunna skilja mellan mörkblått, ljusblått och gult och välja vilken form som är mest lämpad för den sakfråga som behandlas. Det stora problemet är att man blandar samman dem eller tolkar alla resonemang som resonemang baserade på det ena eller andra perspektivet. I en del speciella fall är mörkblåa och ljusblåa resonemang fullt adekvata. I de flesta andra fall duger de inte.

I denna blogg skall jag specifikt beskriva den typ av kunskap som kan befrämja samtal inom det gula fältet. Det är sådan kunskap som inte tidigare varit tillgänglig då det perspektiv som behöver användas varit ovant

och inte tillräckligt utforskat och exemplifierat. Det har dessutom ofta förbjudits, negligerats och dumförklarats.

Denna begränsning har illustreras av de berättelser om coronapandemin som publicerats. Ett stort problem under pandemin har exempelvis varit att man på äldrevården inte kunnat anpassa sitt omvårdnadsarbete till den nya situationen. Personal och chefer har haft svårt att transformera information och föreskrifter från olika myndigheter till det konkret behöver göras annorlunda som till följd av pandemin.

Allmänna föreskrifter och manualer är inte tillräckliga för att *i just deras speciella och aktuella situation med de faktiska begränsningar som då finns* skapa andra samhandlingar tidigare. Några lyckas genom att de redan är samspelade. Många har misslyckats.

De lokala svårigheterna uppträder eftersom informationen begränsats till att enbart ha formen av sakframställanden (mörkblått fält) eller förmaningar (ljusblått fält) eller av att de av alla berörda läses som sådana. Genom sin oförmåga att transformera denna information till handlingskunskap tvingas deltagarna att bortse från situationens och det egna sociala systemets komplexitet ([Törnberg 2017](#)).

Det mörkblå språkbruket bygger på en vetenskapssyn som tar permanenten och allmängiltigheten hos vetenskapliga sanningar för given. Detta antagande gäller inte längre varken för sociala samspel eller för en snabbt pågående teknisk utveckling (Rosa 2013).

Man kan inte som praktiker utan vidare utgå från att slutsatserna från tidigare genomförda studier – det mörkblåa – fortfarande håller. Det som gäller ”i genomsnitt” gäller dessutom sällan i den just *här och nu* aktuella situationen.

Inte heller tidigare utarbetade och inövade rutiner gäller. Ett sådan språkbruk – det ljusblå i bilden – bygger på att det skulle vara möjligt att omsätta erfarenheter från en förut aktuell social kontext till en ny eller att det finns en av naturen given speciell utveckling som man med säkerhet kan förutse. När förutsättningarna ändrats så radikalt som under pandemin så gäller inte heller detta antagande.

Om aktörerna inte ges möjlighet att samtala om och gemensamt belysa situationen i den för dem nya och aktuella – men komplexa – sociala kon-

texten så uppstår kaos och förvirring och stora risker och påfrestningar både för personal och patienter (Snowden 2007).

Personal och ledning ställs inför frågan huruvida man skall följa sin egen professionella analys av situationen och riskera att anklagas för brott mot instruktioner och regelverk – eller genomföra myndigheternas påbjudna åtgärder trots att man anser att de inte är adekvata i just sin situation och i stället kommer att generera andra problem i verksamheten.

Det lokala samtalet behöver med andra ord syfta till att *kunna ta gemensam praktisk hänsyn till de svårigheter och osäkerheter* som finns i den nya situation man gemensamt hamnat i. Svårigheterna i många samtal handlar då inte främst om att förstå den naturvetenskapliga sakfrågan – det vill säga vem som i princip har "rätt" – utan istället att förstå möjligheterna och begränsningarna i det sociala system i vilket man själv agerar (Wennberg 2020).

För att kunna föra sådana samtal blir kunskapen om sociala system och förmågan att transformera kunskaper till handlingspåbjudande samtal en viktig grund. Detta skall jag behandla i nästa blogg.

Referenser

Rosa R (2013): Acceleration, modernitet, och identitet – tre essäer. Finland. Daidalos förlag.

Snowden D, Boone M (2007): A Leaders Framework for Decisionmaking. Harvard Business Review. November 2007, sid 69-76.

Törnberg A (2017): The wicked nature of social systems. Göteborg: Doktorsavhandling vid sociologiska institutionen på Göteborgs Universitet.

https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/51507/3/gupea_2077_51507_3.pdf

Wennberg B-Å (2020): Coronakrisen speglar vår oförmåga att hantera ett normalt tillstånd av social komplexitet. Degerfors: Blogg 200708 Samarbetsdynamik AB.

<https://menvart.se/Filerpdf/2020-bloggar/Blogg20070812.pdf>